

NEDELJA

(odlomek iz romana TEKMA)

Kajetan Kovič

Kajetan Kovič se je rodil 1931. leta v Mariboru, kjer je tudi opravil svoje gimnazijske študije. Leta 1956 je diplomiral na ljubljanski univerzi na oddelku za svetovno književnost in literarno teorijo. Bil je nekaj časa novinar (Ljubljanski dnevnik, Ljudska pravica), zdaj je glavni urednik za leposlovje pri Državni založbi Slovenije.

Kovič je začel objavljati svoje pesmi zelo zgodaj in se je kmalu uvrstil med najbolj priznane slovenske pesnike. Kritika je že pri začetnem Koviču opazila izredno čistost pesniškega jezika ter neko trezno skladnost med mislijo in čustvom, ki daje vsej njegovi poeziji nadih neke posebne izpovedne strogosti. Pesnik je z vsemi svojimi zbirkami izpričal tudi zanesljiv čut za novo, tako v vsebinskem kot v oblikovnem pogledu, še zlasti zanesljivo pa je uveljavil izvirnost svoje pesniške govorice, ki je zmerom znala biti in ostati osebno izrazita, hkrati pa se je ves čas neprisiljeno zlivala v splošni tok sodobne slovenske lirike zadnjih dvajsetih let.

V knjižni obliki se je Kajetan Kovič prvič oglasil leta 1953 v Pesmih štirih (skupaj z Janezom Menartom, Tonetom Pavčkom in Cirilom Zlobcem), potem so sledile še zbirke Prezgodnji dan (1956), Korenine vetra (1961) in Ogenjvoda (1966). Pesnik je izdal tudi dve zbirki za otroke, Franca izpod Klanca in Zlata ladja. Leta 1965 je izdal svoj prvi roman, Ne bog ne žival, zdaj je tik pred izidom njegov drugi prozni tekst, Tekma, prav tako roman. V jeseni bo pod naslovom Vetrnice izšel širši izbor iz njegove dosedanje lirike. Za svoje delo je Kovič prejel več literarnih nagrad, tako za liriko kot za prozo in za otroške pesmi.

Kovič se je uveljavil tudi kot odličen prevajavec moderne lirike. V knjižnih izdajah so izšli njegovi prevodi Paula Eluarda (Nepretregana pesem), R. M. Rilkeja (Pesmi) in Aloisa Hergoutha (Sladka gora).

Posamezna avtorjeva dela so razen v revijah in antologijah izšla v samostojnih knjigah v srbohrvaščini, makedonščini, nemščini, slovaščini in novogrščini.

V pričujoči številki objavljamo zaokroženo poglavje iz Kovičevega najnovejšega romana Tekma.

Nikolaj obstane pred vežnimi vrati, nenadoma se mu ne da gor, kar tukaj bi stal in čakal, da se kaj zgodi. Dolgi včeraj je zdaj končan in teži ga misel, da bo treba začeti nov dan. Rad bi molčal. Bil sam. Vse drugo mu je odveč. Odsotno pogleda po trgu. Pust je in prazen. Na Vodnikovem

spomeniku sedijo golobi, redki mimoidoči in mimovozeči jih ne motijo. Za hip je vse čisto mirno. Nedelja. Nikolaja stisne v želodcu. Praznina. Tesnoba. Slabost. Globoko zajame sapo in hitro stopi skoz vrata v hladno vežo in naprej po stopnicah. Nič več mu ni do tega, da bi stal na ulici. Nedeljski mir ga draži. Že od nekdaj. Nikoli ne ve, kaj naj počne. Ljudje hodijo na sprehode, se vozijo na izlete in posedajo po gostilnah. Če zaideš v zakotno ulico, zaslišiš najprej en radio, potem dva, tri, na lepem jih je cel ducat, vsi so na isti valovni dolžini in skoz odprta okna kričijo, prodajajo sladke in mile nedeljske viže. Življenje je nenadoma kot s sladkorjem oblita torta. Omladno, da bi bruhal. Danes bo treba v kak kino. Tam je tema enaka kot ob delavnikih. Najbolje: najprej ob treh, potem pa še enkrat ob petih. Tako bi lepo prebil popoldan. Zvečer je že laže. Greš v mesto, najdeš koga pred pošto ali pred Figovcem, greš na pivo, kupiš časopis in bereš športne novice. Navsezadnje vse skupaj niti ni tako slabo.

Nikolaj stopi v predsobo in na uho mu udarijo glasovi. Mama ni sama, čuje se Vidin glas in razgrajanje nečakov. Starejši podira keglje, sliši se, kako treskajo krogle ob kuhinjska vrata, mlajši pa kriči na vse grlo. Nikolaj ne ve, ali se naj Vidinega obiska veseli ali ne. Vida rada zakomplicira stvari. Za komplikacije je naravnost nadarjena. No ja, pomisli, bomo videli. Stopi v kuhinjo. Dober dan, reče in obstane pri vratih.

Dečka za hip utihneta, starejši odpre usta in vstane. V roki drži kroglo in ne ve, kaj bi. Mlajši sedi v vozičku sredi kuhinje in gleda Nikolaja. Potem divje potrese z ropotuljico.

Nikolaj se obrne k Vidi, ki sedi za mizo.

Zdravo, sestrice, reče. Že dolgo te nismo videli. Nič te ni naokrog.

Kje pa utegnem, bratec, zategne Vida, pri teh dveh lavdonih. Ti imaš več časa, zakaj pa tebe ni na spregled?

Nikolaj skomigne z rameni. Saj veš, kako je s časom. Imaš ga in ga nimaš.

Ga že imaš, reče Vida, če prihajaš domov ob tej uri.

Stare pridige, se nasmehne Nikolaj. Te še ni mož ukrotiti?

Ta? reče Vida. Ta bi me rad, pa me ne bo.

Nikolaj zasliši ostrí prizvok v njenem glasu. Očitno je spet kaj narobe doma, pomisli, ni prav, da sem dregnil v to. Sicer pa bi stavil, da mori mamó že ves dopoldan s svojimi zgodbami in jo po nepotrebnem razburja. Naj bi se raje zmenila s Francetom. Stokrat sem ji že rekel. Ampak kadar jo prime, je vsaka beseda odveč. K vragu. Lahko se bom šel spet enkrat ljubeznivega in razumevajočega brata. Madona, ravno da se mi danes. Potem pomisli, da bo manj naporno, če se bo šel za začetek strica.

Kako je s keglji? se obrne k starejšemu nečaku. Koliko jih podreš na mah?

Osem, reče deček.

Franci, pozdravi strica, reče Vida. Kako te pa učim?

Dober dan, reče Franci in se malo prikloni. Še zmeraj stoji na mestu in gleda Nikolaja.

Je že dobro, Franci, reče Nikolaj. Postavi keglje, se grem še jaz.

Franci steče k vratom, pobere razmetane keglje in jih sestavi v štirikotnik.

Kaj ste pa proslavljali? vpraša Vida.

Nič posebnega, odgovori Nikolaj. Eden je dobil na bienalu nagrado.

Vida vzdihne. Kako morete kar tako prelumpati vso noč. Saj moraš biti vendar na smrt zaspan.

No ja, reče Nikolaj, take sile pa spet ni. Vmes se malo nasloniš in zadremlješ, pa je.

Si kar predstavljam, *kako* je to.

Nikolaj pripombo presliši. Ve, da Vida ne misli nanj, da ji je vseeno, kaj počne, kdaj prihaja in s kom hodi, vse, kar reče, se slej ko prej tiče predvsem nje same. Nikolaj jo prenaša. Čeprav mu gre marsikdaj na živce. Oster jezik ima. V vse se vtakne. Nesrečen značaj, bi rekel Nikolaj, če bi šlo za koga drugega. Ampak tega ne more. Ve, da je njegova sestra. Zato se mora ukvarjati z njo. Sorodnikov si ne moreš izbrati. Imaš jih in moraš z njimi živeti. Nobene muke ti ne prihranijo. Še sreča, da jih v zameno tudi sam lahko mučiš po mili volji.

Stric, reče Franci, so že postavljeni. Ti začneš.

Prav, reče Nikolaj. Daj mi krogle.

Skloni se, malo pomeri in zaluča. Krogla zleti ob desnem robu štirikotnika, se odbije ob steni in v odboju podre tri keglje. Požene še drugo in tretjo, pazi, da dva keglja ostaneta, eden od njiju je kralj z rdečo bunkasto glavo. Franci je zadovoljen. Steče k vratom in hitro postavi prevrnjeno vojsko. V hipu je spet nazaj, počepne, poklekne na eno koleno, pomeri in z vso silo zaluča. Krogla prileti v sredino, zadene kralja z rdečo bunkasto glavo, da poskoči in potem v padcu podre še šest kegljev. Prestotala dva stojita vsak zase na robu štirikotnika.

Dober si, reče Nikolaj. Sedem na mah, kot pogumni krojaček. Ampak zdaj — to pa ne bo šlo kar tako.

Franci ne odgovori. Malo stisne ustnice in obrvi in požene drugo kroglo. Podre levi keglj. Potem dolgo meri. Krogla prileti v zid, se odbije in podre še zadnjega. Franci žareče pogleda Nikolaja.

Sila si, reče Nikolaj.

Se greva še eno?

Pozneje. Zdaj gremo jest. Vprašajva babico, kaj nam je dobrega skuhalo.

Ah, reče mama, danes gre vse narobe.

Tako narobe kot ti, bi tudi jaz rada znala, vzdihne Vida. Oh mama, če bi bil tisti moj buldog malo bolj vzgojen, bi te vzela kar k sebi.

No, no, reče mama kratko in pokima proti otrokoma.

Če bi jo jaz pustil, se vmeša Nikolaj.

Ti bi se lahko oženil, reče Vida.

Da bi potem jamral kot ti, kaj?

Kje pa. Za moške je to drugače. Zmeraj ste glavni. Najprej pri mami, potem pri ženi. Samo mojega poglej. Ne, moškim pa res ni hudega.

Nekaj bi ti rekel, pa ti rajši ne bom.

Vsak ima svoje težave, reče mama pomirljivo. Takó je pač na svetu. Je zmeraj bilo in zmeraj bo. Saj ne živimo v nebesih kot angelci. Le kaj bi vidva še rada? Včasih polovico tega nismo imeli, pa smo tudi živeli.

Včasih je bilo včasih, reče Vida. Zdaj je pa drugače.

Sit in oblečen, to še ni vse, reče Nikolaj.

Seveda, ko ne veš, kako je, če si lačen in bos, odgovori mama. Ampak vama kaj dopovedati. Pokrij mizo, Vida, gremo jest.

Nikolaj pomaga Vidi pogrinjati mizo. Razgrneta prt, postavita dvojne krožnike in pribor. Vida vmes ves čas naroča: Pospravi keglje. Odnesi škatljo. Umij si roke.

Franci se giblje kot ura. Bratec v vozičku je zaspal. Mama prinese juho. Posedejo. Iz jušnega lonca se vzdiguje dišeča sopara. Vida vzame zajemalko, naliže najprej Franciju, potem še mami in sebi. Nikolaj si zajame sam.

Juha je vroča. Franci piha v krožnik, se preseda in binglja z nogami.

Kateremu psu pa zvoniš? reče Vida. Kdaj se boš odvadil tega bingljanja?

Ko mu bodo zrasle noge, reče Nikolaj.

Franci ga pogleda čez mizo in se nasmehne. Malo zardi, pa neha bingljati.

Ti pa veš, kaj je vzgoja, reče Vida.

Še pes hoče mir pri jedi, reče Nikolaj. Če že govorimo o psu.

Konverzacija pa taka, reče Vida.

Mama je z mislimi očitno drugje. Čez nekaj časa reče Vidi: Gospa Rabičeva je umrla. Se je spomniš? Pred vojno so imeli trgovino.

Ja, reče Vida, spomnim se je. Kaj pa ji je bilo?

Vida in mama se začeta pogovarjati o gospe Rabičevi. Mogoče mama res misli na gospo Rabičevo, mogoče pa jo omeni samo zato, da bi prešli na drugačen pogovor, na klepet, ki nikogar ne obvezuje. To je konverzacija za Vido. Vsaj nekaj časa ne bo mislila nase.

Nikolaj ju neha poslušati. Vida mu je danes odveč. To mu je zdaj čisto jasno. Moti ga njena nabrušenost, napadalnost. Razkraja družinsko ozračje. Več ga je, če sta z mamo sama. Vida nima smisla za ozračje. Preveč je napeta. Vsako stvar žene na konico. Zdaj je stara štirideset let. Ampak ni bila nikoli drugačna. Poročila se je pred desetimi leti. Pozno. Mogoče je zato tako ujedljiva. Tako naperjena zoper moške. Prežava kot stara devica. Pripravljala se je že, da bo obsedela. Ujela je zadnji vlak. To je zdaj v njej. Kar naprej tiči komu za petami. Če ne otrokom in možu, pa sosedam. Kar naprej kritizira, prepričuje in vzgaja. Ne vidi, da bi morala najprej sebe. V banki so je bili siti čez glavo. Ampak službo bi bila le lahko obdržala. Kljub drugemu otroku. Drugi si tudi uredijo. Bi že kako

šlo. Ker zdaj je še slabše. Zdaj strese vse, kar ima, pred moža. Pa še odvisno se čuti. Obenem ga hoče komandirati, le da se on ne da. Moj bog, pomisli Nikolaj, človek bi se moral bolj veseliti sestrinega obiska.

Mama prinaša in odnaša jedi, z Vido ves čas klepečeta. Franci dela kroglice iz krušne sredice in si jih previdno, da bi Vida ne opazila, frca s kazalcem in palcem v široko odprta usta, dokler se mu strašansko ne zaleti. Kašlja in lovi sapo, da je ves rdeč v obraz. Vida ga tolče s plosko dlanjo po hrbtu, dokler mu ne odleže.

Za same oslarije si, reče Vida. Pogleda Nikolaja, kot da pričakuje kakšen ugovor, a Nikolaj molči, ker se mu ne ljubi prerekati.

Potem se ozre skoz okno. Nad strehami se bliska zvonik, ura kaže tri četrt na eno. Pod vsemi strehami se zdaj dogajajo podobne družinske idile, pomisli. Naša je pravzaprav zelo povprečna in neizrazita. Ne tako kot pri tistem vojaškem zdravniku: devet otrok, sedijo za mizo kot domine, vsaka glava za piko manjša od druge, žena pa spet noseča. Posrečena šala, taka družinska produktivnost v teh časih. Človek mora imeti karakter.

Mama prinese kavo. Mali bratec se zbudi in Vida mu da stekleničko. Franci napravi iz časopisa letalo in ga meče po kuhinji. Pade v Nikolajevo kavo. Nikolaj ga hitro potegne ven in spusti na tla. Franci se smeje v pest, potem pa ne more vzdržati, uide mu na ves glas. Vida ga nezaupljivo pogleda: Kaj te je že spet pčilo? reče. Vendar se stvar poleže in vsi skupaj v miru srebajo kavo.

Šele zdaj se Nikolaj spomni na Maco. Kaj neki počne zdaj? Pije tudi ona kavo s tistim svojim Brejcem? Recimo, da. Potem me ne zanima. To hudičevo debelo govedo me ne zanima. Recimo pa, da ne. Kaj dela potem? Pride domov. Brejca ni doma. Gre v svojo sobo in jo prezračí. Čudno. Zakaj ravno to? Ne vem. Tako se mi pač zdi. Pride skoz vrata, obesi plašč, se pogleda v ogledalo, malo si popravi lase, potem stopi v svojo sobo, gre do okna, ga odpre, se nagne ven, pogleda gor in dol po ulici, globoko vdihne, se spet zravná in odide v kuhinjo. Kaj naprej? Mogoče bi kaj jedla? Ne, najprej gre k radiu in ga prižge, glasba dá razpoloženje. Naj kuha? Ne, za to nima časa. Torej naj poje kaj malega. Na primer argo juho. Argo juho? Ne, to ne gre, to se lahko dogaja¹ v resnici, v domišljiji se ne more. V domišljiji nihče ne je argo juhe, ampak samo pristno, domačo, na počasnem ognju skuhanó govejo juho. Kako naj torej pride do prave goveje juhe? Logično. Ima jo v hladilniku, od včera. Služkinje danes ni, vendar je včera postavila lonček juhe v hladilnik. Gospa jo po navadi poje v nedeljo za kosilo. Vzame torej lonček in ga dá na — ne, s plinom so komplikacije, dá ga torej na električni štedilnik in prižge prvo ploščo na najvišjo jakost. Juha je bela, ker se je mast na vrhu strdila. Kaj bo storila zdaj? Mogoče bo pojedla še kakšno jajce, ali pa ima v hladilniku hrenovko. V redu. Vendar mora juha prej zavreti. Zato se lahko ta čas oprha. Gre torej skoz vežo v kopalnico, potipa brisače, mokre so, jasno, ta nesrečna Pepca jih spet ni zamenjala, gre si v sobo po svežo, potem se sleče, skoraj tako imenitno kot Katarina, krilo obesi na obešalnik, perilo pa zmeče v koš

za perilo. Vzame kopalno kapo in si povije lase. Potem stopi v banjo. Z eno roko prime gibljivo cev, z drugo prestavi na bateriji jeziček s pipe na prho in odvije oba petelina. Z dlanjo preskuša toploto vode, doda malo mrzle, pa tople, pa spet mrzle, tako, zdaj je v redu, zravna se, nagne glavo nazaj in spusti mrežo curkov po telesu. Voda se je dotakne pod vratom, zdrzne čez prsi, pade na usločeni trebuh, lije v mednožje in potem v hitrih štrenah opleta noge. Tako nekaj časa stoji. Voda ji godi. Potem pomakne roko s tušem čez rame. Voda zdaj teče po hrbtu, po rahlo upognjenem žlebu hrbtenice in pada v veselem slapu čez zadnjico. Godi ji. Godi ji. Zvija in preteguje se kakor vidra, meče curke naprej in nazaj, za hip odloži cev na dno kadi, vzame milo in se namili, pena se nabere na dlakah, takšna je, kot če bi jo na hitro pomočil v smetano, potem spet pobere prho in splakuje milo, malo se otrese, stopi za korak naprej, privije vročo vodo in se preplavi z mrzlo. Hitro premika cev po telesu, čez nekaj hipov jo umakne, zapre vodo in obesil prho na vilice. Skoči iz kadi na preprogo iz pene, vzame brisačo in se za silo osuši. Potem vzame z obešalnika plašč. Kakšne barve? Bel je, bel plašč, snežno bel kakor v reklamah za detergente, obleče ga in se prepaše. Zdaj je lepa bela v lepem belem plašču. Sname kapo in strese z glavo, da si poravna lase, vzame brisačo in si otre še noge, smukne v natikače z belimi čopki in odide iz kopalnice v kuhinjo. Juha vre. Dobra domišljajska juha, ki jo je Pepca ali Zinka postavila v hladilnik. Odrine lonček, vzame iz stenske omarice kozico, natoči jo s toplo vodo in postavi na ploščo. Voda začne takoj peti. Medtem poišče prtiček, ga da na mizo, poravna, položi nanj krožnik in žlico, poišče sol in poper, prinese kozarec z gorčico in si odreže tanko rezino kruha. Potem se vrne k štedilniku. Voda v kozici že skoraj vre, mehurčki se zmeraj hitreje vzdigujejo. Z obešalnika pri štedilniku vzame krpo, prime lonček z juho in gre proti mizi. Drži ga za ročaj. Z dvema prstoma. Lonček zaniha, skoraj se ji presukne, mora počepniti, da ulovi ravnotežje, vzdigne se, napravi še dva koraka do mize in zlije juho v okroglasto jušno skodelico. Lonček odnese nazaj in ga postavi na pomivalnik. Potem odpre hladilnik, vzame hrenovko ali jajce, kar pač ima, in se spet vrne k štedilniku. Zdaj voda v kozici že vre. Vrže hrenovko v vodo, če pa vrže jajce, mimogrede pogleda na malo budilko, ki stoji na polički. Jajce se mora kuhati 3 minute in 45 sekund, da postane pravo v mehko kuhano jajce, vendar ima ona raje nekoliko bolj v mehko kuhana jajca, zato kuha jajca samo 3 minute in 25 sekund, tako da beljak ne zakrknje popolnoma. Zdaj se hrenovka ali jajce kuhata in Maca sede za mizo in je juho. Mogoče ji je malo dolgčas. Pobere časopis, ki leži na polički, ga razgrne pred sabo in nekaj bere. Karkoli. Posebno je ne zanima, a vseeno bere. Če si sam, je tako bolj kratkočasno jesti. Tako je, kot če bi se pri mizi s kom pogovarjal. Prebere deset vrstic, potem preskoči na drugo kolono. Bere do konca. Potem se zdrzne. Spomni se na jajce, če seveda kuha jajce. Če kuha hrenovko, si poišče še en kratek članek. Za jajce pa je ravno pravi čas, hitro skoči od mize in steče k štedilniku. Odrine kozico, se malo speče, potisne kazalec med zobe in ga obliže. Potem vzame jajce

ven in ga da v peharček. Odnese ga na mizo. Spet si odreže tenko rezino kruha. In tako naprej. Zdaj sedi tam v belem kopalnem plašču, medtem si je skuhala kavo, na mizi je prijeten nered, ne prevelik, vendar tolikšen, da se čuti življenje, odložila je časopis, zamišljena je, prekriža noge, desna, ki je položena čez levo, počasi niha v ritmu melodije, ki jo igrajo v radiu. Na kaj misli? Lahko misli na marsikaj. Na primer na Benetke. Navsezadnje, potovati na kosilo v Benetke ni neprijetno. Misli seveda lahko tudi name. Zakaj bi bil človek skromen. Misli na minulo noč. Bogve, kaj si misli o tem. To je zdaj njena idila. Idila za klarinet solo. Cincincingulingu. Menuet iz rokokojske glasbene skrinjice. Zavidam ji, da si lahko to privošči. To sentimentalnost za flavto solo. Pri tem se počuti zelo v ravnotežju. Skoraj srečna je. Zna si ustvarjati dobre položaje. Zares. Kdo bi si mislil. Tudi glasbena skrinjica ni kar tako. Deček in deklica v modrih oblekah plešeta na njem menuet: ona ima dolgo, svetlo modro obleko, on pa modro žametno suknjo in belkaste hlače s podvezami in srebrnimi nogavicami. Lalalala. Kot mali Mozart na slikah. Zvončki v glasbeni skrinjici cingljajo zelo čisto. Cincincin. Nič cingulingu. Skoraj eterično. Pa vendar dražljivo. Seveda, takrat še niso imeli kopalnic. Tudi na morje niso hodili. Tu in tam so se malo namočili v kakšni kadi. Cincincin. Ampak moderna kopalnica je le moderna kopalnica.

In potem Maca zgine iz Nikolajevih misli, in če je on v njenih, se ne vidi. Kdo ve? Mogoče sedi tudi on v kakšnem naslanjaču v progastem kopalnem plašču in pije kavo in bere športne novice od sobote zvečer. Mogoče posluša kakšno resno glasbo in daje s palcem takt. Tratatatam, tratatata, mnogo bobnov, da je bolj patetično. Če ima domišljijo, pre-mišljuje o tem, kako bi se potihoma odpeljal v Benetke in bi sedel tam, na Piazza San Marco, v veliki kavarni, v belih platnenih hlačah in v belem modnem mikiju s kozarcem black & white pred sabo in bi Maci zaprlo sapo, ko bi ga zagledala. Seveda pa je Nikolaj prepričan, da toliko domišljije nima. A Maca mu jo posodi.

Vendar pa, kot se je zdelo Nikolaju že prej, ta popoldan ni samo njegov. Najraje bi se zavlekel gor v svojo sobo, a ni prepričan, da bo šlo brez težav. Mama in Vida še zmeraj klepétata, mama sedi na stolu zraven štedilnika, Vida pa pomiva posodo. Nikolaju se za trenutek zazdi, da bi kar zadremal. Včerajšnje jutro je neskončno daleč in ne more si predstavljati, da ga je zadeva z natečajem tako razjezila. Ve, da se bo bes še povrnil, a zdaj je neobčutljiv. Blažen od utrujenosti ali pa utrujen od blaženosti. Vsekakor zdaj Maci ne bi predaval o Brejcu.

Pozvoni. Nikolaj gre odpret. Pri vratih je neka mamina prijateljica. Zelo je prijazna, smehlja se in je v zadregi. Če moti, vpraša. Mene že, bi najraje rekel Nikolaj. Vendar se ga ta obisk ne tiče in sploh je danes velikodušen. Kar vstopite, reče, mama bo vesela. Zdaj ve, da se bo čimprej pobral, najbrž pa tudi Vida.

Mama posadi prijateljico za mizo in ji natoči kozarček maraskina. Tudi sebi natoči do polovice. Vida reče, da mora iti. Otroci, da silijo.

Kam greš? vpraša Nikolaja.

Mogoče v kino.

No, do treh imaš čas, pojdi malo z mano.

Nikolaj privoli, čeprav nerad. Ne more kar tako reči: Pojdi se solit. Saj mu ni nič storila. Pa tudi nobenega pametnega izgovora se ne domisli.

Večerja je v hladilniku, reče mama. Sicer bom pa tako prej doma kot ti.

Danes ne bom pozen, odgovori Nikolaj. Moram se naspiti. Samo v kino grem.

Potem odidejo. Franci odpre vrata in steče po stopnicah.

Čakaj, zakliče Vida. Nikar mi ne hodi na cesto.

Nikolaj ji pomaga nesti voziček. Franci je že spodaj in pridruže vhodna vrata.

Gremo v Tivoli? vpraša.

Ne, reče Vida, najprej gremo malo za Ljubljano. Ob vodi je bolj hladno.

Franci se namrdne, vendar ne ugovarja.

Zavijejo po ulici proti magistratu, ljudi skoraj ni, za sprehod je še zgodaj. Molče korakajo. Franci steče naprej, po stopničkih spleza do korita na Robbovem vodnjaku in obe roki do komolcev namoči v vodo. Vida hoče nekaj zaklicati, a jo Nikolaj zadrži.

Nekaj vendar mora početi, saj je fant, saj ne more kar naprej tapkati zraven tebe kot kuža, reče.

Ah, sama jeza je z njim. Kot živo srebro je.

Bodi vesela, da je tak. Kaj če bi bil bolan, reče Nikolaj. Fraza je stara, vendar zaleže.

Sama ne vem, kaj je z mano, živci mi popuščajo čedalje bolj.

Spet molče korakajo naprej. Po ozkem pločniku Starega trga gredo nekaj časa v gosjem redu. Na koncu ulice kupi Nikolaj Franciju lučko.

Nikar ne hiti, uči Vida. Za božjo voljo, jej počasi, da se mi spet ne prehladiš.

Prečkajo trg in zavijejo proti mostu. Tudi most prečkajo in zavijejo ob Ljubljani po trnovski strani. Kostanji so pravkar odcveteli in na tleh leži mnogo cvetja, ki se je že pomešalo s prahom. Tu skoraj ni prometa, zrak je čist. Mali v vozičku spi in ima rdeča lica kot dojenček v prospektu za prihodnje mamice. Grejo čez mostiček, pod katerim dere Gradaščica po cementnem koritu v Ljubljano, že nekaj časa je sušno in tok ni močan. Potem se spustijo po sprehajalni poti k strugi, velike vrbe žalujke dajejo prijetno senco, voda mirno teče in vsenaokrog je zeleno. Najdejo klopico in sedejo. Franci se malo zmrduje, reče, da mu je dolgčas in začne metati kamne v vodo. Vida potegne iz vozička star časopis in mu ga da.

Pojdi na ploščad in si napravi ladjice, samo glej, da ne padeš noter.

Franci se oddalji. Nikolaj si prižge cigareto in se zagleda v leno vodo.

Mama mi je povedala, kako je bilo z natečajem, reče Vida.

Pusti to, danes se mi ne da, reče Nikolaj. Kdaj drugič.
Zanima me, reče Vida, ne preveč vneto.
Pokazal ti bom načrte. Drugo pa ni važno.
Nekaj časa molčita.

Potem Nikolaj vpraša: Kako, da se niste kam peljali, ko je tako lepa nedelja?

France je na službenem potovanju, reče Vida. Če se seveda ne laže.
Pa smo spet tam, pomisli Nikolaj. Škoda. Škoda, da je tako.

Lepega dne bom šla v podjetje, nadaljuje Vida, in bom vprašala, zakaj mora ravno on ob nedeljah na službena potovanja. Dosti mi je tega.

Ne delaj neumnosti. To nikamor ne vodi.

Seveda ne. Gotovo ima spet kakšno frkljo.

Tega ne moreš kar tako reči.

Kar tako? Poslušaj, na sledi sem mu, sumim že nekaj časa, ampak zadnjič sem šla za njim —

Pa ja ne? osupne Nikolaj.

Ja, zakaj pa ne? Če lahko on, lahko tudi jaz. Prejšnjo soboto, poslušaj, ni imel službe, rekel je, da mora po neko stvar v podjetje, kar vohala sem, da nekaj ni v redu. Franci je bil v šoli, mali je spal, pa sem šla za njim, ura je bila dvanajst, pridem za vogal, kaj vidim, avto bi moral biti v garaži, pa je parkiran pri samopostrežbi, predstavljaš si, pri zadnjih vratih, ravno je bila opoldanska izmena, kaj misliš, koga je čakal? Eno od tistih fičfiričastih pomočnic, nisem mogla verjeti očem, smrklja se priziblje, meče tisto svojo rit na levo in desno, odpre vrata, zleze noter in se odpeljeta, jaz pa kar stojim na mestu, kot pribita, ne morem se ganiti, kot da se mi sanja. Si predstavljaš kaj takega.

Veš zagotovo, da je bil on?

Avto pa ja poznam.

Si videla številko?

Kaj številko! Vem, da je bil on.

Si ga vprašala?

Vprašala? Si nor? Veš, da bi tajil. Nič ga ne bom spraševala. Samo pazi se naj. Tista smrklja pa tudi. Kot da ni dovolj drugih moških. Ravno poročenim se mora nastavljati.

Kadet je kadet, ni rečeno, da je bil vaš, v mestu je najmanj sto takih, reče Nikolaj pomirjevalno, ne, ne, počakaj, vse skupaj ni tako preprosto, kot se ti zdi. V resnici ne veš, če je bil on, nisi videla številke, lahko ga dolžiš po krivem, sebe pa mučiš po nepotrebem. Mnogo si sama, domišljija pa dela.

Pa me ja nimaš za noro? vzklikne Vida. Človek pride, da bi se pogovoril —

Saj, ravno to je, pogovoriti se je treba, samo pametno.

To pamet imate moški zmeraj na jeziku, kot da je cela v vašem zakupu. Zakaj, prosim te, to, kar govorim jaz, ni pametno?

Saj tega ne pravim, Vida, zberi se, lepo te prosim. Če misliš, da te zares več ne mara, da ima drugo, se odkrito pomenita, pa pojdiva narazen. Bolje prej kot pozneje.

Naj si nikar ne misli, da mu bo to uspelo.

Kaj pa potem hočeš? Pekel?

Zdaj, ko mi je naredil otroke, ja, zdaj bi me pa napodil.

Madona, reče Nikolaj, kaj pa ti je? Kakšne pa stresaš? Saj nisi zrasla na cesti. Ljudje se med sabo vendar lahko pogovorijo.

Kaj ti veš o vsem tem, reče Vida. Ti lahko o vsem tem tri dni abstraktno predavaš, ne razumeš pa ničesar. Nimam več dvajset let, niti trideset, da bi lahko kar tako šla in si našla drugega, pa še z dvema otrokoma povrh. Naj dam oglas v časopis: ločena, ne po svoji krivdi, z dvema otrokoma, išče primerne osla za ženitev? Naj to naredim? Ne, tega gospod ne bo dočakal. Naj si nikar ne misli, da me bodo pregnale njegove umazane kurbice.

France je veseljak, reče Nikolaj. Ne smeš ga jemati tako dobesedno. Prepričan sem, da ne misli nič hudega. Če se mu res kaj mota po glavi, potem ga obrni drugače. Ne s tiholazenjem in sumničanjem. To stvari le poslabša. Če boš kar naprej sitna, te bo še manj maral.

Nazadnje boš rekel, da sem jaz kriva, če leta za drugimi.

Tega ne pravim, samo oči bi ti rad odprl. Zakaj se delaš užaljeno? Potrudi se malo, pa bo mogoče bolje.

Vse to govorjenje začne Nikolaja utrujati. Ve, da nikamor ne vodi, da ima Vida svoj dan in bo svoje gnala do konca. Kaj naj ji reče, da bo zaleglo? Najbolje nič. Zato umolkne. Vida govori naprej. Nikolaj jo posluša samo napol. Nesmisli, drobna obrekovanja, branjevske čenče. Tok besedi udarja ob njegovem ušesu. Zagleda se v reko. Teče leno in mirno, temno zelenkasta voda odseva drevesa, Franci kleči tik ob obregu in spušča ladjice.

Vida govori. Nikolaj vdano molči. Razume, da se mora spovedati. Njegov molk in njegovo poslušanje sta brez sočutja. A Vida to ne moti. Sploh ne opazi. Govori o resnici. Ali sploh ve, kaj je to? pomisli Nikolaj. Bogve, kaj hoče v resnici njen mož in bogve, kaj hoče ona. Nista za skupaj. Ali pa tudi sta. Tako kot na tisoče drugih, nič bolj, nič manj. Zato, ker ljudje sploh niso za skupaj. Ne znajo pozabljati in ne znajo se učiti. Vida bi Franceta najraje zaprla v bančni trezor. Zakaj? In zakaj on tega noče? Mogoče bi hotel, če ne bi hotela ona. Kdo ve. Majhni muhasti egoizmi. Iz njih je sestavljeno življenje. Po kosih. To je vsa resnica. Zakaj je Vida ne sprejme? Ker je strašna, neusmiljena, grda? Ker je protičloveška? Mogoče. Človek ne mara stvari, ki se obračajo proti njemu. Če jih že ne more odpraviti, jih skuša napraviti neškodljive. Prekriva jih. Z lepim videzom. S polovično resnico. S kompromisom. S konvencijo. Z bontonom. Šele ta omogoča življenje. Zaradi resnice bi se pobili. In se tudi pobijajo. Ker pač ni ene same, ampak jih je na milijone. In druga drugo sovražijo. Samo

konvencija jih lahko obvlada. Samo zaradi nje sploh živimo. To bi moral povedati Vidi.

Vida še zmeraj govori. Bi ji moral zares povedati? se vpraša Nikolaj. Saj vendar ve. Sicer pa, kaj bi pomagalo, če ne ve? Kaj je meni pomagalo včeraj zjutraj, čeprav to vem? Ni to eno in isto vprašanje? Zakaj je ena resnica več vredna od druge? Moja, Brejčeva, Fredijeva, Francetova, mama, Macina — katera? Tista, ki ima moč, da zmaga? Je v tem vsa skrivnost? *Vladati*. Morebiti je to tisto. Vsa slast tega sveta. In smo krivični vsem, ki sedijo na vrhu in vladajo (ali res?), ko jim očitamo njihovo strast. Niso si je izmislili sami. V vsakem od nas je. Vsak hoče biti vladar. Vladar velike domovine ali majhnega doma. Tudi Vida je na tem. Zdaj je v opoziciji. Hoče priti na oblast. Seveda to ni tako preprosto. Kakor sploh ni preprosto. Tisti, ki vladajo, se vladanja trdno držijo. Prav zato, ker vejo, da mika tudi druge.

Me sploh poslušajš? reče Vida. Nikolaj odsotno strmi v Ljubljano in za hip ga ima, da bi po pravici povedal: Ne. Vendar si premisli. Pokima in počasi reče: Seveda. Ve, kaj bi rada, četudi je ni zbrano poslušal. Reče: Pojdi kdaj v kino z njim. Kupi karte in ga povabi. Napravi mu dobro večerjo. Lepo se obleci. Stori kdaj kakšno neumnost, kakšno nepremišljenost, kaj takega, da te bo spet opazil. Ve, da so to poceni nasveti, ki jih je mogoče prebrati v vsaki ženski reviji, pa vseeno nadaljuje. Če boš samo kričala, si bo zatiskal ušesa in bežal. Na koncu ti bo ušel. To je vse, kar ti lahko rečem. Se ti ne zdi? Saj menda ne misliš, naj bi mu jaz šel delat moralne pridige?

Ti bi bil ravno pravi za to, reče Vida. Bolj mirna je, zdaj, ko so povedane, se stvari ne zdijo več tako neznanske, tako nerešljive. Izkažejo se kot začimba življenja. Kako bi bilo, če bi šlo vse kot po maslu, če bi šlo kakor v raj, kjer prebivajo samo dušice, rešene teles, ki so jih mučila vse življenje, ki so hotela še kaj drugega poleg prepevanja Gloria in excelsis in so dušice grdo kvarila? Res, ne bi bilo hudobnega parklja Brejca, ampak tudi Mucemace ne bi bilo. Bil bi dolgčas, pravi nebeški dolgčas. Si res želimo takšno življenje?

Veš kaj, reče Nikolaj, pravzaprav bom šel v kino. Za ob treh je zadnji čas. Vendar se ne vzdigne. Nekakšna lenoba se je zalezla vanj. Kar sedel bi. Čudno, pomisli, čudno.

Ob takem vremenu pa v kino, reče Vida. Če ti grem jaz na živce, ti zato še ni treba v kino.

Lepo te prosim, reče Nikolaj.

Ah, kaj se boš delal lepega, reče Vida. Natečaj te zdeluje. Ne potrebuješ še mojih skrbi.

Nikolaj zamahne z roko. K vragu še natečaj. Požvižgam se na vse skupaj.

Malo te že pekli, ker nisi dobil nagrade.

Sploh mi ni za nagrado. Niti za čast. Ne misli si tega. Hudo je to, da drugače ne gre. Razumeš? Da je tako in da drugače ne gre.

Na lepem Nikolaj več ne ve za nasvete iz ženskih revij. Ogenj je sicer potlačil, ampak če ni na preži, spet bruhne. Tudi zdaj je tako. Preden se zave, je že sredi besed.

Povsod je cement, nadaljuje. Nепrebojen. In povsod so cementarji. V politiki, v tovarnah, v kulturi, povsod.

Tudi v zakonu, reče Vida, a Nikolaj presliši.

Pri nas je Brejc, reče. Vsak dan nam strese vrečo cementa na glavo. Potem pa rini, če moreš. Zdelo bi se ti kot slab roman, če bi ti povedal, kako se ta tip hote ali nehote kar naprej meša v moje življenje. Pa veš, zakaj? Preveč se ukvarjam z njim. To je tisto. Ampak se bom nehal. Sploh ne bom mislil nanj. Ignoriral ga bom. In potem bom zdrav.

Ta ti je pa obležal v želodcu, reče Vida z nasmehom. Za hip se zagleda čez vodo. Potem se ozre v Nikolaja. Jaz ga imam v lepšem spominu, reče. Nikoli ti še nisem povedala. Brejc je bil moj prvi, prvi, s katerim sem šla v posteljo. Kaj ni smešno?

Nikolaj se zakrohoče. Neobvladano. Živčno. Zdi se mu smešno, skoraj ganljivo. Zvesti prijatelj, pomisli. Zmeraj na mestu. Jaz pa tako nesramen do njega.

Potem začuti gnus, da bi bruhal. Življenje je ena sama kurbarija, reče. Drugega ne spravi ta hip iz sebe. Še eno smešno naključje več. Kako noro. Tako neverjetno, da je samo v življenju mogoče. Pa še to komaj. Če bi bil praznoveren, bi se začel bati. Rubrika Brejc kaže vse očitnejša znamenja zakonitosti. Bedasto. Navsezadnje, kaj se me to sploh tiče. Kaj me briga, kdaj in kako in s kom je moja sestra zgubila nedolžnost. Ampak da jo je ravno z Brejcem. To je izzivanje. Kateri demon mi ga kar naprej meče pod noge? Kateri na žolču bolni hudič? Naj se gre operirat! Spal sem z Maco — pa kaj? Kakšna farsa v primeri s tem, da je on spal z mojo sestro. Tako rekoč v svaštvu sva. Preden ga sploh dosežem, mi že vrne udarec. Dobro merjen. Ne morem mu do živega. Celó iz preteklosti me tolče. Iz zaloge. Nesnaga.

Prečeše si s prsti lase in vpraša: Kdaj je bilo?

Kmalu po vojni. V moji prvi službi pri Tehnoprojektu.

Madona, si bila trapasta. Kaj ni bilo nobenega drugega —

Ko pa je bil tako prima, lep, pameten, čisto drugačen kot tisti mladi kozli, ki so se okrog naše hiše metali za mano.

Seveda te je potem poslal k hudiču.

Nisi ti še nobene?

Jasno. Ampak ravno on. Da mora biti ravno on. Zakaj si mi sploh šla to praviti? Si mislila, da se bom bolje počutil?

Nič nisem mislila, reče Vida. Še najmanj, da se boš tako razjezil.

Saj se ne jezim, reče Nikolaj divje. Sploh se več ne jezim. Samo ves svet bi zabil v njegov lastni gobec, da bi se zadržnil.

Vida se zasmee. Zamudil boš v kino, reče.

K vragu še kino. Kdo pa mi garantira, da ne bom sedel zraven Brejca?

No, če ne greš v kino, me pa spremljaj do Tivolija. Franci si tako želi na igrišče.

Dobro, reče Nikolaj. Franci, pridi, gremo v Tivoli.

Živijo, reče Franci. Poglej, kako plavajo.

Štiri ladjice plavajo v gosjem redu v počasnem toku. Odnaša jih zlagoma, tako pač, kot teče voda. Nikolaj pljune za njimi in zaškriplje z zobmi.

Počasi grejo po sprehajalni poti. Franci spredaj, za njim Vida z vozičkom in Nikolaj. Mali spi. Kot prijazna, urejena družina. Mogoče je Nikolaj nekoliko premlad za Vidinega moža, a če kdo gleda z drugega brega, tega ne more opaziti. Zmeraj kdo gleda z drugega brega in si nekaj čisto napačnega misli.

PESMI

Nevin Birsa

GORA

Gooraaa, zruši se!

Ostri vzkliki zaplapolajo kot zastave
na pokošenih nebesih,
stanjšani oblaki se zbirajo in drhte jecljajo,
ker se nekje trese in utrinja kaplja,
ker se signali vida lomijo in brnijo
kot topografski znaki,
ker se začenja ostra napetost,
viseča
na koščeni roki,
z obledelimi in zapuščenimi stavki.

Nihče ni zapustil dežele,
majhne kot droben trnjev
bodljaj,
nihče ni zapustil krvi,
ki maje v temi svojo pot,
nihče ni zapustil svoje ječe:
niti mornarji niti grobarji
niti ljudje, ki ostajajo v rovih
in jih nikoli ne zapustijo

Vse je odrezano, prosojno in vrteče,
kot da bi gledal skozi solze
zadnji ali prvi svit,
kot da bi spal na skednju in se šele prebujal.